

Onsdag, den 27. august 1947

Tønsbergs Blad

Undergravningsarbeidet av ministeriet Nygaardsvold.

8 artikler om „Kretsens erobringstokt“

Av

direktør Lorenz Vogt

II.

I sin akrivelse til statsminister Nygaardsvold av 27. aug. 1941 undsler også «Kretsen» regjeringen. Ordene er klare nok:

«Da regjeringen er utgått av Stortinget av 1936 forutsetter man (hvem?) derfor i Norge, at regjeringen stiller sine plasser til disposisjon så snart Kongen er kommet på norsk jord igjen».

Man legger merke til det noe perfide i uttrykksmåten. Først blev, som i en tidligere artikkel påpekt, Stortinget skandaløst omstalt, på grunn av sin opptreden i 1940, så trekker man den slutning at en regjering som er utgått av et slikt storting må stille sine plasser til disposisjon. Der er i så henseende i benyttelsen av det lille ord «derfor» noe halvt selvsagtende. Selvsagt har de synder som Stortinget måtte ha begått sommeren 1940 intet å gjøre med den i London sittende regjering, eller med verdien av Elverumsfullmakten.

Men velen skulde ryddes. Herom uttales i neste avsnitt:

«Dette så meget mere som det efter de irregulære og tildels anarkistiske forhold i Norge i dag kreves (av hvem?) en regjering, som for den helt overveiende del består av menn som efter sitt virke under okkupasjonstiden har fått det nødvendige kjennskap til forholdene, og ikke

Men saken hadde sin alvorlige side. I slutten av august 1941 var stillingen i Norge meget vanskelig. Den fant sin utløsning i den forferdelige undtagelsestilstand, som bl. a. krevet Hanssteens og Wichstrøms liv. Under disse forhold undsler Kretsen regjeringen i London i en skrive, som, om ulykken hadde vært, kunde falt i tyskernes hender. Hvad vilde da skjedd? Tyskerne kunde proklamert: Se for en regjering dere har i London. Den har jo ikke engang den illegale hjemmeledelses støtte. Ikke kjennet den menneskene — ikke kjennet den forholdene — og ikke kjennet den til forholdene. En slik regjering kan dere da ikke støtte! Dens paroler kan dere da ikke være forpliktet til å følge! Nu, holdet var ute. Brevet falt ikke i tyskernes hender. Det blev heller ikke synderlig kjæft. Man kan derfor holde sig til innholdet og ikke fortape sig i formodninger om hvad der eventuelt kunde skjedd.

Kretsen opptrådte med, at regjeringen skal tre tilbake og Kongen opnevne en ny regjering. Med Kongen menes i norsk samtid Kongen i statsråd, i dette tilfelle ministeriet Nygaardsvold. Uten dennes medhjelp kunde det så lenge stortingsarbeid ikke var samlet — intet skjed. Med Kongen mener Kretsen efter alt hvad der foreligger: Den personlige kongemakt. Dette er et i norsk statsforfatning ukjent begrep. Enkelte ting lyder på at man er vært inne i å operere med grunnlovens § 22, men i denne § «Kongen

alltid blev sittende. Erterfølgrens utnevneise blev, konstrasigert på samme måte. Der var alltid et sittende regjeringssmedlem som stod ansvarlig overfor storting og folk. Hvilken innflydelse Kongen kan ha øvet bak kulisserne vet man ikke, eller bør man i de enkelte tilfeller ikke vite. Betegnende er det, at da Kong Carl den XV. i et lite forstandig og lite ridderlig brev henstillet til statsråd Jørgen Herman Vogt å trekke sig tilbake, anner professor Fredrik Stang, i sin bok om Statholderstriden, å burde understreke at det skjedde uten ansvarlig norsk råd — iallfall uten ansvarlig norsk manns. Der blev da også i samtiden reagert meget sterkt og den kgl. favoritt som inntok plassen fikk bare en stakket glede av sin opptreden.

Efter 1884 fikk vi de politiske regjeringsskifter, efter strengt parlamentariske regler. Når parlamentariske forhold tilsier det — men ellers ikke — inngir regjeringen sine avskjedsansøkninger til Kongen, og nedlegger sine hverv i Stortingets hender. Er intet Storting samlet blir regjeringen sittende uforandret til et Storting er trådt sammen. Var ministeriet Nygaardsvold trdt tilbake like efter frigjøringen, vilde Kongen — den personlige

for Quislinger, forlengelse av juridiske frister o. lign., men man (hvem?) vil stå fritt når krigen er over, og ikke isle sig bundet ved bestemmelser og avtaler som regjeringen måtte bringe i stand, med mindre det er klart at disse avgjørelser har vært strengt (i) nødvendige for krigsførselen. Her siktes bl. a. til regjeringens plan om en regional Atlanterhavsavtale.

Den politiske fremtid for regjeringens enkelte medlemmer må avgjøres av det norske folk i valg, på samme måte som for andre nordmenn. Regjeringen må derfor ikke regne med å kunne vende tilbake til Norge for å fortsette styret rent automatisk.

Fremstillingen bør leses noen ganger. En anonym krets påtar sig å bestemme hvilke internasjonale avtaler man vil akseptere. Dens interesse samler sig for øvrig om dette etterfølgende opgjør med Quislingene og de juridiske frister. Man merker de politiserende dommere innen kretsen. Selvsagt måtte folket i valg bestemme regjeringens fremtidige skjebne som f. eks. Kretsens mere anonyme medlemmers. La det være sagt: Ved valget i 1945 hadde ministeriet Nygaardsvolds medlemmer mere suksess enn Kretsens. Men det var ikke herom det var spørsmål under okkupasjonen. Ministeriet Nygaardsvold var landets eneste lovlige regjering, utgått av Stortinget og utstyrt med Elverumsfullmakten. Det var dens rett og plikt å bli sittende til Stortinget skaffet den avløsning. Hvad Kretsen angår må man slutte sig til Nygaardsvold, når han skriver: «Det har ikke alltid vært lett for regjeringen å avgjøre hvem som representerer Hjemmefronten».

Det rens med hvordan gamle divergenser er skinnlagt opp på et kullerbrunt papir. Disse arene. Hvordan folk fra demokratiske motsette leirer har funnet hverandre i gjensidig respekt og tillit. Hvordan samhold og konsentrasjon om store mål har stillet gammel uenighet i skyggen. Det er ikke mellom partier og partigrænser skiltet er gått, men mellom gode og dårlige nordmenn. Kvalitet og karakter har gjort utslaget, men ikke nyanser i samfunnsyn. Den opgave vi står overfor den dag tyskerne legger våbnene ned, er naturligvis langt mere tilfokkende og glæderik enn den Hjemmefronten har hatt gjennom okkupasjonsårene. Men vi må være klar over en ting: Den blir ikke lettere. Den vil kreve den samme vilje til innsats og samhold, samme evne til lojalitet og samling om de store mål. I de ukene og månedene da stadig nye økonomiske, politiske, administrative, juridiske, opsynskologiske og andre problemer kommer til å velte inn over oss og kreve momentant handling, gjelder det å treffe de riktige avgjørelser — da kanskje mere enn noen gang før. Det er da grunnlaget for vår fremtid skal legges, og det er da vi har chansen til å pense utviklingen inn på det rette spor, kanskje for årtier fremover.

Mer enn kanskje de fleste tror, gjelder det at ledelsen i den tid griper riktig inn.

Derfor gjelder det også å få frem de rette menn. Bare de beste er gode nok, de dyktigste, de mest uredde. Personlighet, kvalitet, karakter, og ikke politisk farve. En annen ting er det, at det kan være til styrkelse og beroligelse av almenheten at mennene kommer fra alle de gamle politiske leire, enten de har spilt noen politisk rolle eller ikke. Spørsmålet er om de har holdt mål i denne tiden, enten de før har deltatt i det politiske liv eller ikke.

Hjemmefronten har mennene. Hjemmefronten kjennet menneskene og Hjemmefronten vil vite å sette dem inn på rette plass.

vært å vente til dagen etter. Den naturlige vilde videre vært, at ministeriet Nygaardsvold var blitt opfordret til å sitte over valget. Det var overfor valget at regjeringen skulde stå til ansvar, ikke overfor en begrenset krets. Statsminister Nygaardsvold hadde sikkert også vært villig bendt om han hadde fått opfordring og støtte fra sitt parti og fra Stortinget for øvrig. Under den berøste stemming som blev fremkalt ved Kretsens hemningsløse pågang, kom denne nok så selvsagte løsning i bakgrunnen. Herfor må Kretsen bære det fulle ansvar, selv om disse operasjoner blev lettet ved visse motsetningsforhold innen Arbeiderpartiet — vel også representert i Nygaardsvolds egen regjering.

Kretsens chef, Paal Berg, fikk under noen dissens, såvel blandt partiførerne som innen Stortinget, i oppdrag å danne regjering. Denne mentes å stå ferdig. Det hele skulde forløpe noenlunde smertefritt. Så blev ikke tilfellet. Paal Bergs regjeringssdannelse blev torpedert av kommunistbladet «Friheten», med en noe betinget tilskutmning av «Arbeiderbladet». Torpederingen skjedde på grunnlag av Paal Bergs takketal til Quisling og hans medansvarlighet for biskop Bergs opptreden i april dagene 1940. «Friheten» opptreden må ikke opfattes som noen kommunistisk aksjon. Der stod andre krefter bak. Det var folk fra andre kretser, som turnerte «Friheten» med sine opplysninger. De to avgjørende artikler adskiller sig også i sin form fra den i «Friheten» anvendte stil. Derimot tør det nok ha falt «Arbeiderbladet» naturlig å søke regjeringssdannelsen endret, så partiet fikk såvel statsministeren som flertallet. Derved redusertes regjeringens borgerlige medlemmers betydning. De blev i første rekke gjelds overfor borgerskapet. De var nyttige å henvise til om noe galt skjedde. Statsråd Offenbergers navn er da også senere benyttet på den måte, da der kom kritikk over gjenreisningsarbeidet i Finnmark.

Selvom man anerkjenner de borgerlige regjeringssmedlemmers faglige dyktighet blev deres deltagelse i regjeringen uheldig. Den lammet de borgerlige partiers valgkamp og bidro til å sette Arbeiderpartiet det før-

Til

Medlemmer av Tønsbergs høiteorganisasjoner.

Ustyrevalget står for døren og valglisten skal opstilles.

For å gi hvert enkelt medlem lettest mulig adgang til å bringe forslag navn på personer, som man ønsker opført på den liste som skal forelegges på Høires nominasjonsmøte, har man som ved tidligere kommunvalg — besluttet at hvert medlem av foreninger

planer
produkt
seer.ter
kalte

bare

uner.

ddelt at
ke kan
nade er
ankning
eller
fullstøpet som
forsta-
Høireset par
en ung
mer ver
ing, nor-
lig men-
angiendo
hverken
ter dess-
oklagel-
and ikkenoe tal
forhold
ner mel
e er til-
et til å
kunnsk-delles
gi

verdien av Elverumstulmakten.

Men velen skulde ryddes. Herom uttales i neste avsnitt: «Dette så meget mere som det efter de irregulære og tildels anarkistiske forhold i Norge i dag kreves (av hvem?) en regjering som for den helt overveldende del består av menn som efter sitt virke under okkupasjonstiden har fått det nødvendige kjennskap til forholdene, og ikke minst til enkeltpersonene, her i landet. A finne de dertil skikkeligste menn skulde neppe være vanskelig».

Er det uriktig å anta, at Kretsen etter en forhåpentlig inngående selvgranskning, har funnet seg selv særlig skikket? Der er også følge brevet en grunn til å foreta et regjeringskifte:

«Til alt dette kommer at man (hvem?) i Norge anser de gamle partigransene for bortfalt (!) og av den grunn legger stor vekt på at den regjering som før krigen fungerte (?) som partiregjering blir avløst av en som motsvarer de endrede (-) politiske forhold».

Man kan lese disse politiske kandestøperier med et smil: Den barnslige tro på at alt er blitt nytt. Den fullstendig manglende forståelse av at partiene aldri kan avskaffes, fordi de gir uttrykk for de meningsforskjelligheter som alltid vil herske så lenge folk overhodet tenker. Den noe humoristiske selvovervurdering — alt kaller på lesernes humoristiske sans.

Medlemmer av Tønsberg høireorganisasjoner. Bystyrevalget står for døren og valglisten skal oppstilles. For å gi hvert enkelt medlem lettest mulig adgang til å bringe i forslag navn på personer, som man ønsker opført på den liste som skal forelegges på Høires nominasjonsmøte, har man — som ved tidligere kommunvalg — besluttet at ethvert medlem av foreninger tilsluttet Tønsberg Høire kan fremkomme med sitt forslag. Alle forslag, som må være underskrevet av forslagsstilleren, må innsendes til formannen i Tønsbergs Høireforening, adresse «Tønsbergs Blad» innen mandag 8. september 1947.

Tønsbergs Høireforening.

Til Tønsbergs Høireforening.

Underskrivneren foreslår følgende personer opført på den forslagsliste som skal forelegges Høires nominasjonsmøte for Tønsberg:

1.
2.
3.
4.
5.

Tønsberg, den .. oktober 1947.

Medlem av:

Adresse:

Konge — stillet alene uten anledning til å konferere med stortingets tilslutningsmenn, — kommet i en konstituasjonelt sett uholdbar situasjon. Kretsen søkte å spille et høit spill med Kongen.

Der foreligger et notat sendt statsminister Nygaardsvold fra Stockholm (Nygaardsvolds bok side 27). I dette kjøres atter Kongen frem, i motsetning til hans lovlige regjering: «Som stemningen nu er — heter det — er der bare et samlende punkt: Kongen. Den motvilje mot regjeringen som var tilstedes sommeren 1940, gjør sig ikke lenger gjeldende som tema (!) i den politiske diskusjon (mellem hvem?). På den annen side kan der ikke tales om noen opslutning om regjeringen. Man anerkjenner den for krigsinnsatsen og dens forberedelser for best mulig å sikre en ordenet overgang, bl. a. ved forordningen om straff

Kretsens undergravningsarbeide av ministeriet Nygaardsvold fortsatte under hele okkupasjonen. Parallelt hermed gikk en sterk agitasjon for egen overtakelse av all makt. Betegnende er et manifest høsten 1943, hvori det heter:

«Det er ganske misforstått når enkelt mekanisk vil gripe tilbake til forholdene som de var før 9. april (1940). Ja, overhodet å begynne å operere med partiene, deres daværende styrke o. s. v. Hvilke politiske skillelinjer og styrkeforhold som kommer til å vise sig, når vi igjen går til valg, vet ingen — men sikkert blir det anderledes enn det var. Men det er en sak for sig. Hvad imidlertid må være ganske klart er, at inntil regulere valg har funnet sted, eksisterer det bare ett parti i Norge, og det er Hjemmefronten. Alle som har tatt aktiv del i dens arbeid er på

gamle, po... ke leire, enten de har spilt en politisk rolle eller ikke. Spørsmålet er om de har holdt mål i denne tiden, enten de før har deltatt i det politiske liv eller ikke».

Hjemmefronten har mennene. Hjemmefronten kjennetegner mennene og Hjemmefronten vil vite å sette dem inn på rette plass.

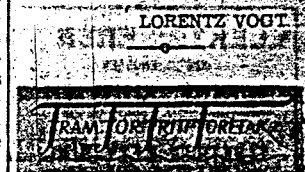
Det er noe nesten rørende selvtilfreds over dette manifest og over disse menn som kommer fra de gamle politiske leire. uten å ha spilt noen politisk rolle, og som nu har funnet hverandre. Og hvilke oppgaver følger de sig ikke istand til å løse. I ukene og månedene da stadig nye økonomiske, politiske, administrative, juridiske og psykologiske og andre problemer kommer til å velte ned over oss — mener de sig istand til å løse oppgavene og finne de riktige avgjørelser. Man imponeres over så megen selvtilitt og minnes Trangvikspostens ord: «Det er godt gjort av en så ung mann å søke en slik post».

Kretsens uhemmede trang til å overta regjeringen blev krysset av Hambros innkallelse av Stortinget. Man kom over i halvt parlamentariske former. Ministeriet Nygaardsvold tvinges vassnok til å inngi sin avskjeds-ansøkninng dagen før Stortingets sammentreden. Det korrekte hadde under alle omstendigheter

var nyttige å henvise til om noe galt skjedde. Statsråd Offenberg's navn er da også senere benyttet på den måte, at der kom kritikk over gjensidighetsbeid i Finnmark.

Selvom man anerkjenner de borgerlige regjeringsmedlemmers folglige dyktighet blev deres deltagelse i regjeringen uheldig. Den sammsette borgerlige partiers valgkamp og bidrag til å skaffe Arbeiderpartiet det flertall det fikk høsten 1945. Man har ment at deres delttagelse fremmet en saklig diskusjon hvad der vilde være en fordel. Så har ikke vært tilfelle. En diskusjon blir ikke saklig bare ved at dem mangler personlige innslag. Kravet til saklighet har et positivt innhold. Den berur ikke på mangel på meninger eller evnen til å uttrykke disse. Samlingsregjeringen ledet diskusjonen — såvel den saklige som den personlige. Valgresultatet blev derefter.

Kretsen som i sin sammensetning i alt vesentlig var borgerlig lønslig, tapte kampen om regjeringsmakten. Seiren blev Arbeiderpartiets.

FRA KONFERANSEN I WASHINGTON.

Fra venstre USA's finansminister John Snyder, chefen for den britiske delegasjon, Wilfred Eady og Sir Gordon Murray, økonomisk rådgiver ved den britiske ambassade.

HELTEN FRA BATAAN I OLE

General P.A. Walnwright, helten i fra Bataan og Corregidor, etter ha modell for et portrettbilde i New York. Generalen akter nå om kort tid å trekke sig tilbake efter 41 års tjeneste i den amerikanske armé.